

14. Перепелина А.Д. Музыкальная культура и кризис эмоций // Вопросы психологии. — 1990. — №3. — С. 17-24.

15. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А.Ветлугиной. - М.: Педагогика, 1972. — 287 с.

16. Шиллер Ф. Соб.соч. - Т.6. Гос. Изд. худ. лит. — М., 1957. — 789 с.

ПРИОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОГО ЗМІСТУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 378.013.+372.21+306

Монке О. С.

У статті проаналізовано погляди науковців на формування духовної культури особистості, зокрема, у процесі педагогічної університетської освіти. Підкреслено значущість свідомого саморозвитку, процесу самопізнання в контексті формування духовної культури особистості студента. Розкрито взаємозумовленість і взаємозв'язок понять «духовна культура» і «творчість». Підкреслено, що однією із констант формування духовної культури студентів педагогічних університетів є значний потенціал дисциплін культурологічного циклу, зокрема, навчальної дисципліни «Література для дітей дошкільного віку». Адже літературний твір як явище духовної культури поза сприйняттям його читачем практично не існує, а творчий процес у самому бутті мистецтва слова набуває свого завершення лише в акті його духовного сприймання. Духовна культура розглядається як інтегративна професійно значима якість особистості. Визначено компоненти ціннісного змісту культурологічних дисциплін, зокрема, літератури для дітей дошкільного віку, які забезпечують формування професійно-культурної компетентності, духовної спрямованості студента, його включення в духовно-практичну діяльність; педагогічні умови формування духовної культури студентів педагогічних університетів.

Ключові слова: *духовність, духовна культура, навчальні дисципліни культурологічного циклу.*

ПРИОРИТЕТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЦЕННОСТНОГО СОДЕРЖАНИЯ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Монке Е. С.

В статье проанализированы взгляды ряда ученых на формирование духовной культуры личности в процессе педагогического университетского образования. Подчеркнута значимость сознательного саморазвития и самопознания в контексте формирования духовной культуры личности студента, взаимосвязь понятий «духовная культура» и «творчество». Одной из констант формиро-

вания духовной культуры студентов педагогических университетов является огромный потенциал дисциплин культурологического цикла, в частности, учебной дисциплины «Литература для детей дошкольного возраста». Литературное произведение как явление духовной культуры без восприятия его читателем практически не существует, а творческий процесс в самой сущности искусства слова приобретает своё завершение лишь в акте его духовного восприятия. Духовная культура рассматривается как интегративное профессионально значимое качество личности. Определены компоненты ценностного содержания культурологических дисциплин, в частности, учебной дисциплины «Литература для детей дошкольного возраста», которые обеспечивают формирование профессионально-культурной компетентности, духовной направленности студента, его включения в духовно-практическую деятельность; педагогические условия формирования духовной культуры студентов педагогических университетов.

Ключевые слова: духовность, духовная культура, учебные дисциплины культурологического цикла.

PRIORITY OF FORMATION OF SPIRITUAL CULTURE THROUGH EDUCATION IN THE PRESCHOOL FACULTY OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN CONTEXT OF VALUE CONTENTS OF BRANCH OF SCIENCE OF CULTURE CYCLE

Elena Monke

The article deals with the problem of formation of spiritual culture through education in the pedagogical university. The views of the scientists on formation of spiritual culture are examined. Importance of conscious self-development and self-cognition and also interrelationship of ideas “spiritual culture”, “creative work” are underlined in context of formation of student’s spiritual culture. Great potential of branch of science of culture cycle is one of constancy of formation of spiritual culture of the students of the pedagogical university. The literary work as phenomenon of spiritual culture without perception it by the reader don’t exist and creative process is acquiring completion itself only in act of it spiritual perception. Spiritual culture is considered as integration professionally significant trait of the personality. The components of value contents of branch of science of culture cycle, particularly the Literature for the children of preschool age, which forming professionally cultural competence and spiritual direction of the student were formed; pedagogical condition of formation of spiritual culture through education in the pedagogical university also were formed.

Key words: spirituality, spiritual culture, branch of science of culture cycle.

Постановка проблеми. Абсолютною істиною є те, що без духовності суспільства бути не може. У зв’язку з цим, духовно-моральна культура студентів

— одне із пріоритетних завдань сучасних вищих закладів освіти. Нехтування проблемою духовної культури призводить до прагматичної орієнтації молоді. Адже духовність завжди так передбачає вихід за межі егоїстичних потреб та інтересів, масової адаптивної культури, ґрунтується на ідеалах добра, людяності й милосердя, тобто на християнських чеснотах. Духовним стрижнем підготовки майбутнього педагога дошкільної освіти повинна бути ціннісно-мотиваційна домінанта. З цією метою навчально-виховну роботу у вищому навчальному закладі необхідно націлити на розвиток культури мислення, мовлення, почуттів, поведінки особистості, навколо яких знання, уміння й навички перетворюються в духовно-творчу індивідуальність майбутнього педагога та стають головними константами його професійної діяльності.

Проблеми духовності не тільки у загально-філософському, але й у педагогічному аспекті розглядалися ще давньогрецькими філософами. Ця проблема турбувала і продовжує турбувати і філософів, і письменників, і психологів, і педагогів (В.Андрущенко, М.Бердяєв, І.Бичко, І.Бойченко, В.Бех, А.Богун, М.Воронін, М.Гоголь, О.Гончар, Г.Горак, Л.Костенко, О.Киричук, В.Лісовий, О.Лосєв, В.Загоднюк, В.Соловійов, Г.Сковорода, М.Хвильовий, Т.Шевченко, В.Шинкарук, Леся Українка, П.Юркевич та ін.). У широкому розумінні духовну культуру можна розглядати як сукупність яскраво виражених духовних, матеріальних, інтелектуальних і емоційних, ознак, які характеризують суспільство. Адже духовна культура охоплює не тільки мистецтво, зокрема літературу, але й спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традицій та вірування. Як зазначає І.В.Степаненко, «проблема духовності — це не тільки проблема виживання цивілізації, соціуму, але й проблема персонального існування», адже — XX сторіччя породило новий соціальний тип людини, людини, яка «загубилась у власному житті» [5; С.3-4]. Звичайно, проблема духовності — це одна із тих вічних проблем, яка турбувала суспільство завжди. Але, на наш погляд, духовна культура особистості, її формування зумовлено багатьма чинниками: історичним часом, в якому існувала або існує особистість, її соціальним і професійним статусом, загальнолюдськими цінностями, які панують у суспільстві, іншими суб'єктивними і об'єктивними чинниками. Намагання людини вдосконалювати свій внутрішній світ на основі загальнолюдських, національних, і навіть професійних цінностей, уважаємо одним із проявів духовності. Як зауважує О.М.Целякова, потреба в духовності актуалізується ще до того, як людина зможе оформити індивідуальну і суспільну мораль логічно фіксовано і, таким чином, гармонізувати життя. Сама мораль у силу своєї природи не може людину примусити бути людиною, однак її принципи виховання здатні, завдяки волі людини, зняти внутрішню напругу у глобалізованому світі, яка все ж таки є наслідком просто-го «підліткового егоїзму людства» [9, С.38].

Ще Платон, підсумовуючи результати осмислення давньогрецькими філософами, філософами-мислителями (Сократом, Аристотелем, Демокритом та ін.) першоджерел світу, дійшов висновку, що першоосною всього є Дух, або Бог. Отже, явище духовної культури в історичному аспекті можна аналізувати за двома взаємопов'язаними лініями, що характеризують розвиток духовної культури: релігійної та світської.

Тлумачень духовності є багато. Так, одне із сучасних трактувань духовності наголошує, що це «інтегративна якість особистості, що визначає смислоттєві цінності, які формують ставлення людини до інших, гуманізм, забезпечують духовний розвиток особистості [4; С.135-143.]. Духовним є те, що створюється на задоволення духовних потреб і пов'язано із внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом [1, С.252]. Поняття культури у тлумачному словнику трактується як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [1, С. 472]. Звісно культура і духовність перетинаються, відображаючи внутрішнє і соціальне життя особистості.

Для формування духовної культури передусім потрібна освіта, «...бо освіченій, розумній людині не заважають ні гори, ні річки, ні моря. Вона заглядає в минуле, пориває в майбутнє, проходить по поверхні океану, входить у двері зачинені» [7, С. 76]. Освіта впливає на становлення людини як особистості, її свідомості, компетентностей і повинна спрямовуватись на формування спеціаліста не лише в суто професійному аспекті, а й у значно ширшому – особистісному, духовному. Адаже передумовою професійного зростання сучасного педагога повинні бути не тільки дбання про інтелект своїх вихованців, а й насамперед, про роботу серця, душі, щоб через почуття, емоції вплинути на дитину, її поведінку, моральність. А це стає можливим за умови формування духовної культури в єдності з розвитком творчого потенціалу особистості студента. Культура в сенсі конкретно-історичного рівня творчих здібностей, соціальних інтересів і потреб зумовлюється духовністю, як своєрідним станом соціальної активності студента, який обов'язково наближає його до пошуку форм, що відповідають суспільній самореалізації.

За філософським енциклопедичним словником, *духовна культура* це – частина культури, до складу якої входять мистецтво, релігія, філософія; це культура самоактуалізації, творчого зростання та пізнання світу [8, С.178]. За визначенням Б.І. Степанишина, *духовна культура* – це «багатогалузева система, яка охоплює мову, мистецтво, науку, ідеологію, право, етику, релігію, традиції, звичаї, вірування, тобто все те, що складає духовний світ народу, сукупність його поглядів і переконань. Кожна з цих складових культури розвивається за спільними для всіх законами, але водночас має свої специфічні особливості. Поступ духовної культури не ізолюваний, він перебуває в найтіснішому зв'язку з економічним і політичним розвитком суспільства. Отже, розвиток суспільства (його економіки і політики) в такій самій мірі залежить від стану духовної культури, як духовна культура впливає на виробничі відносини. Рівень культури народу визначається не тільки високими здобутками в галузі науки, літератури, а й тим, як ці здобутки позначаються на повсякденному житті» [6, С. 82]. Як зауважує О.М. Целякова, в контексті формування духовної культури особистості студента стає очевидною значущість *свідомого* саморозвитку особистості. У ході з'ясування особливостей становлення духовної культури особистості в сучасному українському суспільстві встановлено, що вони зумовлені глобалізаційними процесами у світі, трансформацією українського суспільства і глибинною національною основою – менталітетом українського народу [9]. Духовна культура передбачає здатність мислити, аналізувати себе і своє оточення, і водночас іден-

тифікувати своє «я» в контексті розвитку суспільства. Вона примушує нас бути гуманними, розумними, і водночас критично мислячими особистостями із почуттям моральних зобов'язань. Завдяки духовній культурі розрізняємо цінність і робимо власний вибір, виражаємо і пізнаємо себе, усвідомлюємо свою незавершеність, піддаючи сумніву свої досягнення, і невпинно шукаємо новий смисл буття, творимо дійсність, долаючи власні межі.

На наш погляд, духовна культура тісно пов'язана з творчістю, більше того – ці поняття взаємозумовлені. Неможливо говорити про культуру без творчості, оскільки вона (творчість) – майбутній розвиток культури. Суб'єкт творчості здатний реалізувати своє завдання лише у взаємодії з духовним досвідом людства. Якщо людина, за словами російського психолога А.Л. Галіна, «засвоїла творчість повною мірою і за процесом її протікання, і за результатами – це означає, що вона вийшла на рівень духовного розвитку: їй доступні переживання моментів єднання усіх внутрішніх сил» [2, с. 29]. Творчо налаштована людина неабияк зацікавлена світом, у якому вона існує і проявляє свої устремління. Творчість є похідною реалізації індивідом унікальних потенцій у певній сфері свого буття. Реалізація здібностей у власній діяльності людини розглядається як потреба в самореалізації, яку особистість ніколи не може повністю задовольнити. Отже, духовно багата, культурна особистість студента не може бути байдужою до того, що її оточує. А взаємопов'язані між собою педагогічна діяльність, педагогічна творчість і самореалізація викладача вищої школи, які складають собою його професійно-педагогічну культуру, його власна духовна культура зумовлюють і духовну культуру студента, як об'єкта і одночасно суб'єкта його професійної діяльності, і мусять бути необхідною умовою її формування. Створення соціально-педагогічних і психологічних умов для творчої роботи викладачів теж формує духовний світ студентів, адже атмосфера доброзичливості, творчого піднесення у вищому навчальному закладі активізує духовні потреби всіх учасників навчально-виховного процесу.

Очевидно, що головною умовою формування духовності студентів є здійснення процесу *самопізнання*. Надалі відбувається залучення студента до культури, що існує в певній символічній формі – мові, міфології, науці, мистецтві, релігії, як до необхідної умови її життєвої орієнтації, відкриття тих культурних цінностей, які відповідають потребам і прагненням його внутрішнього духовного світу. Духовна культура дозволяє молодій людині не тільки успішно вирішувати життєві проблеми, позитивно сприймати життя в цілому, але й відкриває перед нею можливість максимально реалізувати свої здібності.

Які ж проблеми духовної культури мають місце у сучасних студентів? Вони загальновідомі: відірваність від національної культури; небажання читати художню літературу (зокрема українською мовою), проте надання переваги комп'ютеру, телевізору як джерелу інформації; зниження рівня грамотності, культури мовлення та ін. Все це призводить до безпосереднього занепаду духовності студентів у її загальнолюдському сенсі. Однак, окремі науковці (В. Скалозуб, В. Носков, А. Бурдаков, О. Мирошниченко та ін.) виявили, що у свідомості молоді, її моральних орієнтирах чітко спостерігаються елементи оновлення духовної сфери на основі оволодіння загальнолюдськи-

ми цінностями. Тобто відбувається процес відторгнення міфологізованих цінностей минулої соціальної епохи і формується якісно оновлена свідомість. О.М. Целякова зауважує, що для сучасності, в порівнянні з минулим, характерним є зменшення міжособистісного спілкування. Цей факт зумовлює формування іншої шкали цінностей, що веде до формування нового типу духовності, точніше, до нового «соціально-історичного усвідомлення» [9].

Не зважаючи «на зміну шкали цінностей», уважаємо, що однією із констант формування духовної культури студентів педагогічних університетів є значний потенціал дисциплін культурологічного циклу, зокрема навчальної дисципліни «Література для дітей дошкільного віку». Літературний твір як явище духовної культури поза сприйняттям його читачем практично не існує, а *творчий процес у самому бутті мистецтва слова набирає свого завершення лише в акті його духовного сприймання*. У процесі здійснення естетичного та методологічного діалогу за посередництва художнього тексту і переконливості життєвих цінностей митців (з персоналіями яких знайомляться майбутні педагоги дошкільної освіти), оволодіння літературно-художнім масивом на широкому історичному та культурному тлі трансформується світогляд молодих людей, розвивається їхня ерудиція, удосконалюється культура мовлення, навички толерантної комунікації, розвивається загальна духовна культура. Як зазначає Л. Мацевко-Бекерська, «активна присутність у колі сучасного дитячого читання контроверсійних творів, неоднорічність оцінювальної парадигми як на рівні безпосередньо тексту, так і на рівні життєвих морально-етичних категорій, сприяє позитивному розвитку мислення дитини» [3]. Тому проблема підготовки фахового педагога дошкільної освіти, який демонструватиме довершений естетичний смак, осмислене володіння змістом дитячої книги (національної та світової), а також зуміє скористатися якнайширшою палітрою методичних засобів та прийомів, аби зацікавити майбутнього вихованця словесним мистецтвом, зорієнтувати його у формуванні власного читацького кола, щоби заздалегідь і вчасно коригувати процес читання як однієї з найбільш персоніфікованих форм комунікації періоду дитинства саме за «правилами» дитини дошкільного віку, зуміє коректно і вміло спрямовувати дитину в бік усвідомлення морально-ціннісного смислу прочитаного (почутого), видається вкрай важливою.

Водночас, на нашу думку, існують деякі суперечності між об'єктивною потребою суспільства в активній творчій особистості з розвинутою системою духовних орієнтирів, здатної до духовно-практичної діяльності і трансляції духовних цінностей та ідеалів, і нерозробленістю конкретних шляхів формування духовної культури в період загальнопрофесійної підготовки студента педагогічного університету; аксіологічним потенціалом культурологічних дисциплін у формуванні духовної культури студента і переважанням в освітньому процесі знанневого компонента змісту освіти над чуттєвим; потребою освітньої практики в науково-методичному забезпеченні формування духовної культури студента й недостатньою розробленістю змісту та умов. Необхідність вирішення означених суперечностей викликає проблему запитання: чи може формування духовної культури студента педагогічного університету на заняттях культурологічного циклу бути технологізовано?

Припускаємо, що засвоєння ціннісного змісту культурологічних дисциплін, зокрема літератури для дітей дошкільного віку, забезпечує інтеграцію знань про цінності духовної культури, духовних потреб і досвіду духовного дорослішання у процесі формування духовної культури студента за умови наявності педагогічної технології, згідно з якою, духовна культура розглядається як інтегративна професійно значима якість особистості, яка виступає духовним орієнтиром особистісного і професійно-педагогічного розвитку; ціннісний зміст культурологічних дисциплін, зокрема літератури для дітей дошкільного віку, включає *когнітивно-рефлексивний, ціннісно-смысловий і діяльнісно-трансляційний компоненти* і забезпечує формування професійно-культурної компетентності, духовної спрямованості студента, його включення в духовно-практичну діяльність; процес викладання культурологічних дисциплін, зокрема літератури для дітей дошкільного віку, базується на принципах аксіологічного, особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів; поетапно включає студента в ситуації духовного пізнання, рефлексивного переживання, ціннісної взаємодії і творчості; будується з урахуванням механізму «самопізнання — інтеріоризація — екстеріоризація». Духовна культура студентів педагогічних університетів буде відбуватись ефективно, якщо забезпечити педагогічні умови, які її розвивають (забезпечення стійких проявів емоційно-моральних почуттів, духовної поведінки, творчо-пізнавальної активності і гуманного стилю поведінки студентів; використання активних засобів, форм, методів навчання і виховання; створення творчого середовища; розробка критеріїв ефективності формування духовної культури студентів педагогічного університету; референтність носіїв духовних цінностей учасників педагогічного процесу).

Слід наголосити й на тому, що на вибір сучасним студентом цінностей свого життя, на формування його світоглядної позиції значний вплив справляють як соціальні, так і особистісні чинники, вивчення і дослідження яких є важливою умовою управління цими процесами, надання їм гуманістичного змісту. У процесі навчання у педагогічному університеті кожна молода людина повинна усвідомити цінність власного духовного життя як для себе, так і для інших, суспільства, прагнути сповна оволодіти культурно-духовними надбаннями як регуляторами своєї поведінки. Окрім того, формування духовної культури студентів не можливе без утвердження соціальних цінностей національного значення. Отже, розробка, аналіз та здійснення процесу формування духовної культури особистості повинні бути стратегічним напрямом у формуванні національної самовідомості, пробудженні національної гідності, розвитку української культури і мови.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. — К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. — 1440 с.
2. Галин А.Л. Личность и творчество / А.Л.Галин // Новосиб. кн. изд-во, 1989. - 128 с.
3. Мацевко-Бекерська Л. Дитяча література як засіб підготовки фахового педагога / Л. Мацевко-Бекерська // Матеріали наук. конференцій кафедри педагогіки ЛНУ імені І.Я.Франка. - Львів: Вид. центр ЛНУ імені І.Я.Франка, 2006. — Вип. 5. — 102 с.

4. Павлов В.І. Духовність як екзистенційний простір особистості / В.І. Павлов // Постсучасність: проблеми духовної свободи особистості: Монографія / За ред. канд. філос. наук О.О.Сердюк. – Донецьк: ТОВ „Юго-Восток, ЛТД”, 2006. – 249 с.

5. Степаненко І. Духовність і життєва компетентність /І. Степаненко // Філософська думка: Український науково-теоретичний часопис. – 2005. – № 6. – С. 40-55.

6. Степанишин Б.І. Методика культурологічної діяльності. Навч. посіб. / Б.І. Степанишин. – 1996. – С. 230-239; С. 82.

7. Стогній І. Про поєднання вчення і життя Г.С.Сковороди /І.Стогній // Рідна школа. – 2000 (лист). – №11. – С. 76-80.

8. Філософський енциклопедичний словник / Під ред. Шинкарук В.І. – К.: Абрис. – 742 с.

9. Целякова О.М. Формування духовної культури в контексті трансформації сучасного українського соціуму. /О.М. Целякова// Зб. наук. праць. Гуманітарний вісник «Наукові праці Запорізької Державної Інженерної Академії»/ – Запоріжжя, 2008. - Вип. 35. - 243 с. - С. 45-54.

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ МОДУЛІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК: 378.013+372+613.7+613.711

ББК: 74.58+75.151+51.1

Джуринський П.Б.

У дослідженні проведено аналіз змісту навчальних модулів з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. Розроблено нові навчальні дисципліни зі здоров'язбереження та зміцнення здоров'я.

Встановлено, що науково обгрунтовані інноваційні технології зі здоров'язбереження сприяють оптимальному функціонуванню і розвитку центральної нервової системи, психоемоційного статусу школяра, вдосконаленню дихальної, серцево-судинної і інших систем життєзабезпечення організму, підвищенню його адаптаційних можливостей.

Ключові слова: спеціальні модулі, технології, здоров'язбереження, здоровий спосіб життя, фізичні вправи, реабілітація, корекція, здоров'я.

АНАЛИЗ УЧЕБНЫХ МОДУЛЕЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ЗДОРОВЬЯСБЕРЕГАЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Джуринский П.Б.

В исследовании проведен анализ содержания учебных модулей по подготовке будущих учителей физической культуры к здоровьесохраняющей профессиональной деятельности. Разработана-